

УДК 634.0.17:712.253 (477.51)

ДИНАМІКА СТРУКТУРНИХ ЗМІН НАСАДЖЕНЬ ДЕНДРОПАРКУ “ТРОСТЯНЕЦЬ”

О.О. ІЛЬЄНКО, Т.М. КУРБАЛЬ, В.А. МЕДВЕДЄВ

Дендрологічний парк “Тростянець” НАН України
Україна, 16742 Чернігівська обл., Ічнянський р-н, с. Тростянець

Проведено порівняльний аналіз таксономічної структури деревних насаджень парку в різні періоди його існування, починаючи із завершення робіт з формування ландшафтів за часів І.М. Скоропадського. Виявлено види, які підлягають першочерговому відновленню, і види, що негативно впливають на декоративно-художній стан паркових композицій. Дано прогнозну оцінку характеру змін видового складу деревних насаджень і визначено шляхи усунення негативних наслідків цих змін.

Вивчення структури ландшафтів старовинних парків і тенденцій їх змін дає змогу дати об'єктивну оцінку стану насаджень, виявити основні закономірності розвитку парку та визначити його перспективи.

Дендропарку “Тростянець” присвячено велику кількість наукових і науково-популярних праць. Вибір дендропарку “Тростянець” як об'єкта досліджень багатьма провідними науковцями в галузі паркознавства і дендрології зумовлений насамперед тим, що це — старовинний парк, в якому збереглося не тільки первісне ландшафтне планування, а й більшість ландшафтних елементів. Вагомий науковий і практичний інтерес мають його численна колекція дерев і кущів, оригінальні композиційно-просторові рішення, наявність значної кількості екзотичних видів і рідкісних садово-декоративних форм.

Практично від часу створення і донині парк був об'єктом наукових досліджень, пошуків чьому дала природодослідницька праця князя П.А. Кочубея [5]. На підставі цих досліджень автор обґрунтував такий висновок: парк “Тростянець” — це не лише здій-

снена заповітна мрія І.М. Скоропадського, це ще й широке втілення в життя його новаторських ідей. Адже, як свідчить П.А. Кочубей, “в Малороссии существовало убеждение, что сосна на черноземе расти не может. Скоропадский доказал на практике противное. После его успехов многие стали разводить сосновые рощи” [5]. У цій публікації П.А. Кочубей наводить повний список видів, виявлених під час інвентаризації насаджень парку в 1886 р. Нині цей матеріал має велику наукову цінність, бо дає змогу здійснити порівняльний аналіз флористичного складу паркових насаджень і динаміку його змін протягом усієї історії парку.

Пізніше вивченням видового складу насаджень дендропарку займалися багато інших дослідників [3, 6—9], результати яких використано у цій статті.

Роботу виконували шляхом обробки та аналізу матеріалів ботанічних інвентаризацій, вивчення архівних документів і літературних джерел.

Аналіз результатів власних досліджень, наведених у табл. 1, показує, що видове різноманіття, яке ми маємо сьогодні, ґрунтується

ТАБЛИЦЯ 1. Динаміка таксономічного складу насаджень дендропарку "Тростянець" * у різні роки

Родина	Рід	1886—1887	1948—1949	1957—1960	1995—1997
Cephalotaxaceae Neger.	Cephalotaxus Siebold et Zucc. ex Endl.	1	—	—	—
Cupressaceae Rich. ex Bartl.	Chamaecyparis Spach	8	4	6	3
	Juniperus L.	28	9	11	9
	Platyclusus Spach	2	1	1	1
	Thuja L.	31	14	13	21
	Thujopsis Siebold et Zucc. ex Endl.	4	—	—	—
Pinaceae Lindl.	Abies Mill.	18	7	7	9
	Larix Mill.	5	3	5	8
	Picea A. Dietr.	34	33	25	30
	Pinus L.	34	10	20	20
	Pseudotsuga Carriere	2	2	3	4
	Tsuga Carriere	1	1	1	1
Taxaceae S.F. Gray	Taxus L.	5	—	2	2
	Torreya Arn.	1	—	—	—
Taxodiaceae F. Neger	Cryptomeria D. Don.	—	—	—	1
	Sciadopitys Siebold et Zucc.	1	—	—	—
	Taxodium Rich.	1	—	—	—
Ephedraceae Dumort.	Ephedra L.	—	—	3	—
Ginkgoaceae Engelm.	Ginkgo L.	1	—	1	1
Aceraceae Juss.	Acer L.	59	22	31	24
Actinidiaceae Hutch.	Actinidia Lindl.	—	1	2	1
Anacardiaceae Lindl.	Cotinus Mill.	1	2	1	2
	Rhus L.	2	1	3	2
	Toxicodendron Mill.	—	—	1	—
Araliaceae Juss.	Acanthopanax Miq.	1	—	1	1
	Aralia L.	—	1	1	1
	Kalopanax Miq.	—	—	1	1
Aristolochiaceae Juss.	Aristolochia L.	—	—	2	—
Berberidaceae Juss.	Berberis L.	—	8	15	52
	Mahonia Nutt.	—	1	3	4
Betulaceae	Alnus Mill.	10	5	4	10
	S.F. Gray	Betula L.	13	7	26
Bignoniaceae Juss.	Catalpa Scop.	—	2	6	7
Buddleiaceae Wilh.	Buddleia L.	—	—	4	—
Buxaceae Dumort.	Buxus L.	—	1	1	1
Caesalpiniaceae	Cercis L.	—	1	2	1
	R. Br.	Gleditsia L.	9	2	6
Caprifoliaceae Juss.	Gymnocladus Lam.	1	1	1	1
	Diervilla Mill.	—	1	3	—
	Leycesteria Wall.	—	—	—	1
	Lonicera L.	—	11	30	20
	Sambucus L.	3	3	6	7
	Symphoricarpos Duham.	1	2	6	5
	Viburnum L.	—	3	5	4
	Weigela Thunb.	2	—	4	1
Celastraceae R. Br.	Celastrus L.	—	1	4	—
	Euonymus L.	1	2	9	6
Cercidiphyllaceae Engelm.	Cercidiphyllum Siebold et Zucc.	—	—	1	1

* Рискою позначено відсутність роду.

Продовження табл. 1

Родина	Рід	1886—1887	1948—1949	1957—1960	1995—1997
Cornaceae Dumort.	Cornus L.	2	5	14	3
Corylaceae Mirbel	Carpinus L.	5	1	3	4
	Corylus L.	—	2	6	7
	Ostrya Scor.	—	—	1	1
Elaeagnaceae Juss.	Elaeagnus L.	—	2	2	1
	Hippophae L.	1	1	1	1
	Shepherdia Nutt.	—	—	1	—
Eucommiaceae Engl.	Eucommia Cliver	—	—	1	—
Euphorbiaceae Juss.	Securinega Comm. ex Juss.	—	1	2	3
Fabaceae Lindl.	Amorpha L.	—	2	8	10
	Caragana Fabr.	5	7	14	7
	Cladrastis Raf.	1	1	1	1
	Colutea L.	2	2	8	1
	Cytisus L.	2	2	8	1
	Genista L.	—	1	7	3
	Halimodendron Fisch. ex DC.	—	1	—	—
	Laburnum Medic.	—	1	1	1
	Lespedeza Machx.	—	1	1	—
	Maackia Maxim. et Rupr.	—	1	1	1
	Robinia L.	11	2	7	5
	Sophora L.	2	1	1	1
	Wisteria Nutt.	—	—	—	1
Fagaceae Dumort.	Castanea Mill.	—	1	1	1
	Fagus L.	3	1	1	3
	Quercus L.	54	17	21	18
Grossulariaceae DC.	Grossularia Mill.	—	—	7	—
	Ribes L.	—	3	19	6
Hamamelidaceae R. Br.	Hamamelis L.	—	—	1	1
	Parrotia C.A. Mey	—	—	1	1
Hippocastanaceae DC.	Aesculus L.	25	6	8	7
Juglandaceae A. Rich. ex Kunth.	Carya Nutt.	2	1	2	2
	Juglans L.	6	5	10	9
	Pterocarya Kunth.	2	—	1	2
Lamiaceae Lindl.	Hyssopus L.	—	—	3	—
	Lavandula L.	—	—	1	—
Meliaceae Juss.	Cedrela L.	1	—	—	—
Menispermaceae Juss.	Menispermum L.	—	1	2	—
Magnoliaceae Juss.	Liriodendron L.	—	—	1	1
Moraceae Link	Broussonetia L'Her. ex Vent.	—	—	1	3
	Maclura Nutt.	—	—	1	—
	Morus L.	—	3	4	5
Oleaceae Hoffm. et Link	Fontanesia Labill.	—	—	2	—
	Forsythia Vahl	—	2	6	2
	Fraxinus L.	38	13	15	9
	Ligustrina Rupr.	—	—	3	—
	Ligustrum L.	—	1	6	1
	Syringa L.	—	11	29	40
Paeoniaceae Rudolphi	Paeonia L.	—	—	1	1
Platanaceae Dumort.	Platanus L.	1	2	2	1
Ranunculaceae Juss.	Clematis L.	—	—	6	—
Rhamnaceae Juss.	Frangula Mill.	—	—	1	1
	Rhamnus L.	—	4	17	6

ся насамперед на тій багатій колекції, яку створив особисто І.М. Скоропадський в процесі формування паркових ландшафтів. Найбільший спад загальної чисельності видів деревних рослин мав місце, із зрозумілих причин, у післяреволюційний та повоєнний періоди. Проте починаючи з 1951 р., коли дендропарк був переданий Академії наук України і набув статусу науково-дослідної установи, почалося активне відновлення видів, яке, на жаль, внаслідок неконтрольованого і часто необґрунтованого введення в насадження нових інтродуцентів, згодом перетворилося на масові хаотичні посадки, що тривало включно до 1982 р.

Протягом існування парку не залишалось незмінним також і співвідношення в насадженнях листяних та хвойних порід. Кількість видів хвойних змінювалась незначно порівняно з листяними. Отже, суттєві зміни у співвідношенні зумовлені саме зміною кількісного складу листяних порід. До завершення формування паркових насаджень (1884—1886) хвойні становили 29 % загальної чисельності видів, у повоєнний період — 21, до кінця 1960 р., коли практично завершилась видова комплектація колекційної ділянки — 10, згідно з результатами останньої ботанічної інвентаризації 1995—1997 рр. — 14 %. За чисельністю екземплярів у насадженнях парку й арборетуму, хвойні нині становлять 28,5 %. Значний відсоток участі хвойних у загальній масі зеленого компонента ландшафту та вдаль їх розміщення забезпечують максимальний художній ефект паркових композицій у будь-яку пору року.

Порівняння сучасної таксономічної структури зі структурою періоду максимальної кількості таксонів у колекції дендропарку (1957—1960) показує, що кількість родин зменшилась з 52 до 41. Ґрунтовний аналіз цієї зміни свідчить, що переважна більшість зниклих рослин — це недовговічні кущові рослини походженням з Китаю, Середньої Азії, Кавказу та Середземномор'я, зимостійкість яких за шкалою С.Я. Соколова [10] становить 5—8 балів, тобто це рослини, які в кліматичних умовах Тростянця не спроможні нормально рости і розвиватись. Зага-

лом, порівнюючи ці два періоди за таксономічним складом, можна констатувати, що зменшення кількості таксонів відбулося за рахунок значного випадання рослин колекційної ділянки з низькою зимостійкістю та недовговічними.

Важливим показником кількісної характеристики видового складу насаджень слід вважати кількість нечисленних видів. Під цією назвою ми розуміємо види, які представлені в насадженнях 5 екземплярами і менше. Аналіз видового складу за цим показником дає змогу робити висновки щодо заходів з першочергового відновлення певних видів рослин. Наприклад, як свідчать дані табл. 2, у 1997 р. істотно зменшилась загальна кількість видів листяних в арборетумі порівняно з 1960 р., але кількість нечисленних видів помітно збільшилась (з 44 до 84 %). Це свідчить про реальну загрозу втрати значної частини видового складу колекційної ділянки, що мало місце в арборетумі. Щодо цього власне парк перебуває у сприятливіших умовах. Так, у листяних порід у міру зменшення загальної кількості видів порівняно з 1886 р. пропорційно збільшувалась кількість нечисленних видів. Проте остаточні висновки в цьому випадку треба робити на підставі врахування віку представників нечисленних видів. Якщо в 1886 р. більшість деревних рослин у парку мала вік не більше 30 років, то протягом 125-річного періоду вікова структура насаджень суттєво змінилась, й особливо це стало помітним у представників нечисленних видів.

Аналіз вікової структури нечисленних видів деревних рослин (Magnoliophyta — 94 види, 205 екземплярів, Pinophyta — відповідно 34 та 77) свідчить, що майже половина листяних має діаметр стовбура 6—20 см, інша частина розподілилась на користь середньовікових і лише 15 % чисельності представлено екземплярами, які практично досягли своєї вікової межі.

Аналогічна ситуація спостерігається і серед хвойних порід. Загалом же стан паркових насаджень щодо динаміки нечисленних порід є відносно стабільним порівняно зі станом

ТАБЛИЦЯ 2. Динаміка нечисленних видів по роках

Рослини	1886		1960		1997	
	Парк	Арборе-тум	Парк	Арборе-тум	Парк	Арборе-тум
Листяні	433	—	319	751	208	694
	28		35	44	37	84
Хвойні	176	—	75	44	70	77
	20		47	48	44	31

Примітка: над рискою — загальна кількість видів, під рискою — кількість нечисленних.

колекційної ділянки, проте вже нині необхідно вживати заходи з відновлення нечисленних видів, віковий склад яких не містить категорії з діаметром стовбура 6—20 см. З хвойних це такі види: *Picea mariana* Britt., *P. excelsa* f. *Remontii* Beissn., *P. excelsa* f. *finedonensis* hort., *Pinus peuce* Griseb; з листяних — *Acer platanoides* f. *crispum* (Lauth.) Rehd., *A. rubrum* L., *A. saccharinum* f. *tripartitum* (Schwerin) Pax., *A. negundo* f. *variegatum* (Jacq.) Ktze, *Aesculus hippocastanum* f. *Baumannii* C.K. Schneid, *Alnus glutinosa* f. *incisa* Willd., *Fraxinus pennsylvanica* var. *aucubaefolia* Rehd., *Gleditschia triacanthos* f. *inermis* (L.) Zbl., *Hydrangea Bretschneideri* Dipp., *Malus baccata* (L.) Borkh., *Platanus occidentalis* L. та ін.

Характеризуючи флористичний склад насаджень дендропарку, слід зазначити, що найбільшим видовим різноманіттям серед хвойних відрізняються роди *Picea*, *Pinus* і *Thuja*. Це лідерство за ними зберігається, як видно з табл. 1, протягом усього часу існування парку. Наймісткішими родами серед листяних є *Acer*, *Berberis*, *Betula*, *Lonicera*, *Quercus*, *Syringa*, *Spiraea*, *Crataegus*, *Malus*, *Sorbus*, *Populus*, *Salix*, *Philadelphus*, *Tilia*. Враховуючи ту обставину, що серед листяних рід *Acer* домінує за чисельністю в насадженнях парку і характеризується тут високою експансивністю, вважаємо за необхідне детальніше зупинитися на його характеристиці.

За даними М.А. Кохно [4], у ботанічних садах і парках України зростає 65 видів кленів з різних флористичних областей світу та близько 30 декоративних форм. Доцільно зауважити, що у 1886 р. І.М. Скоропадським у Тростянці було зібрано колекцію з 59 видів

і форм клена, тобто майже повний український асортимент. Взагалі з 85 видів і декоративних форм клена, які були випробувані в умовах дендропарку протягом усього періоду його існування, лише 24 успішно акліматизувалися. Сьогодні загальна чисельність кленів у насадженнях парку становить 17 756 екземплярів. Домінує *Acer platanoides* L. (90,3 %), що становить 34,6 % паркового деревостою, тобто кожне третє дерево в парку — клен гостролистий.

Динаміка збільшення чисельності клена гостролистого показує, що її ріст відбувається дуже прискореними темпами. Саме високий рівень експансивності клена гостролистого в умовах дендропарку є причиною передчасного випадання інших цінних у декоративному відношенні порід, росту загальної густоти насаджень, утворення суцільних “зелених стін”, деградації мальовничих узлісків і галявин. Тому виникає потреба регулювання чисельності клена гостролистого, яку можна здійснити шляхом видалення не тільки його памолоді, а й плодоносних екземплярів, які у великій кількості є зайвими в певній експозиційній ситуації і водночас є джерелом неконтрольованого поширення його по території парку.

Розподіл клена гостролистого в насадженнях парку досить нерівномірний. Найбільша кількість зосереджена на периферійних ділянках, де внаслідок оптимальних умов густина його досягає понад 400 екземплярів на 1 га.

Домінування клена гостролистого як тіньовитривалої породи виникло в результаті боротьби за існування зі світлолюбним кленом ясенolistим, який майже повністю зник з насаджень парку. Як свідчать дані ботанічної інвентаризації 1957—1960 рр., клен ясенolistий займав у той час гідне місце в кількісному відношенні поряд з кленом гостролистим. Кількість його в той період визначалася як “дуже велика”, а його памолодь у віці 10—25 років була масово поширеною в усьому парку. За даними інвентаризації 1995—1997 рр. загальна чисельність клена ясенolistого у парку становить 228 екземплярів, які збереглися лише на зовнішньому освітленому боці захисної сму-

ги. Істотну роль у процесі цієї зміни відіграло традиційне ставлення до цих видів: якщо клен ясенolistий у парках та садах має репутацію злісного бур'яну та інтенсивно знищується, то клен гостролистий сприймається як високодекоративна рослина, яку треба зберігати. Отже, все це разом: висока здатність до самовідновлення, значна тінновитривалість клена гостролистого та лояльне ставлення до нього людини — зробило можливим масове розповсюдження його територією парку і передусім у захисній смузі, де санітарні рубки були завжди менш інтенсивними порівняно з центральними ділянками парку.

Первісно захисна смуга, яку було закладено навколо парку І.М. Скоропадським у 1861 р., була загущеними посадками сосни звичайної та берези повислої. Відносно недовговічна береза практично повністю випала, а сосна досягла граничного на чорноземі віку і чисельність її щороку істотно зменшується. Місце зниклих рослин берези та сосни зайняв, звичайно, клен гостролистий. Поки що сосна звичайна за чисельністю в захисній смузі перевищує клен гостролистий, але, враховуючи її граничний вік та високу здатність клена гостролистого до самовідновлення, таке співвідношення довго тривати не може. Сьогодні захисна смуга — це суттєва частина паркового ландшафту як за площею (42,7 га), так і за тією функцією, яку виконує. Вона не тільки сприятливо впливає на мікроклімат паркових ділянок, а й сприймається як декоративний елемент паркового ансамблю, підкреслює його монументальність і викликає відчуття загадковості паркового масиву.

Слід зазначити, що інтенсивне випадання сосни звичайної у захисній смузі спостерігається ще з повоєнних часів. Щоб компенсувати це випадання, у 1948 р. було здійснено перші спроби пересадки дорослих рослин ялини звичайної з комом в захисну смугу. Пізніше ідею заміни сосни на ялину підтримав Г.Б. Мисник [8], який у 1962 р. передбачав, що "в далекому майбутньому ялиново-соснова захисна смуга або подекуди навіть чисто ялинова не буде гіршою від нинішньої основної".

Наша оцінка ситуації, що склалася в захисній смузі дендропарку, полягає в тому, що з часом клен гостролистий повністю витіснить сосну звичайну й отримає, таким чином, дуже зручний плацдарм для подальшого наступу на територію парку. Отже, виходячи з цієї прогнозової оцінки, ми вважаємо за необхідне не тільки підсаджування ялини звичайної на місце випалої сосни, а й поступову і планомірну заміну на ялину звичайну клена гостролистого. Це дасть змогу, з одного боку, суттєво стримати кленову експансію, а з іншого — одержати в майбутньому довговічнішу та не менш мальовничу захисну смугу.

Дані табл. 3 дають уявлення про відносну життєздатність найчисельніших видів в умовах існуючих паркових насаджень. Клен гостролистий та в'яз шорсткий, як свідчать ці дані, найперспективніші в умовах старих насаджень за рахунок високого відсотка молодняку. Це зумовлено їхньою значною тінновитривалістю та високою здатністю до самовідновлення. На відміну від цих видів сосна звичайна, яка відрізняється світлолюбністю, відповідно має і низький відсоток молодняку і потребує штучного відновлення. Це саме стосується і берези повислої.

Взагалі у дендропарках самовідновлення, як зауважує А.М. Гродзінський [1], лише як виняток може бути корисним, тому штучне відновлення — основний спосіб коригування паркових композицій та поповнення видового складу насаджень.

Вивчення досвіду інтродукції декоративних видів у дендропарку "Тростянець" показує, що домінуючою ідеєю упродовж усьо-

ТАБЛИЦЯ 3. Вікова структура деревостою деяких видів у паркових насадженнях, %

Вид	Загальна кількість екземплярів	Молодняк (6–20 см)	Середньовікові (21–50 см)	Стиглі і перестійні (51 і більше)
<i>Acer platanoides</i> L.	15983	60	36	4
<i>Ulmus scabra</i> Mill.	4918	73	24	3
<i>Pinus silvestris</i> L.	4863	1	75	24
<i>Betula verrucosa</i>	1299	17	56	27
<i>Ehrhpendula</i> Roth.				

го періоду існування парку було прагнення максимально наситити новими видами існуючі насадження, часто без будь-якого обґрунтування і перспективи. Наприклад, у 1940 р. було поставлено завдання довести асортимент порід до 800 видів та форм [7]; у заключному науковому звіті за 1961 р. читаємо: "...задача о доведении ассортимента пород Тростянецкого парка до 1000 пород, поставленная в прежние годы, сейчас весьма близка к выполнению". Протягом 1951—1982 рр. у ландшафти парку було висаджено 30 434 екземпляри 412 видів, різновидів і форм деревних рослин. Кількісний склад паркових насаджень у той час становив близько 400 видів, це розцінювалося як подвійне навантаження на паркову площу. Звичайно, переважна більшість висаджених рослин в умовах вже розвинутих насаджень не прижилась. Складається враження, що ставилось за мету за будь-яких обставин досягти рекордної кількості видів. Саме з цього приводу А.М. Гродзінський [1] зауважив: "Нередко мы сталкиваемся с очень опасной тенденцией вносить новшества, насыщают старинные парки множеством экзотов, не вполне акклиматизированных, обмерзающих, портящих своим видом общую картину. Не в меру рьяные интродукторы засаживают поляны и опушки, перекрывают перспективы новыми видами деревьев, которых не знали создатели парка (как было сделано в Тростянце)..."

Аналіз наведених у табл. 1 даних дає підставу вважати, що оптимальною для площі насаджень парку "Тростянець" є кількість видів у межах 350—400 одиниць, а загальна кількість деревних рослин не повинна перевищувати 35 000 екземплярів. Така кількість деревних рослин залишиться у парку після вилучення з насаджень самосівних молодих рослин клена гостролистого. Навіть тоді решта останнього в 2—3 рази перевищуватиме чисельність кожної з основних паркоутворювальних порід.

У міру того як прагнення до видового збагачення змінювалось на усвідомлення необхідності збереження первісних композиційних рішень, кількість висаджуваних рослин

поступово зменшувалась. Раніше [2] одним з авторів цієї статті було визначено основний принцип оптимізації паркових ландшафтів, який полягає в тому, що розширення дослідів з інтродукції нових видів рослин необхідно здійснювати з певною обережністю, щоб запобігти руйнуванню існуючого ландшафту. Відповідно до цього та враховуючи думку провідних фахівців у галузі паркобудівництва і ландшафтної архітектури про те, що в старовинних парках не повинно бути масових посадок деревних рослин, ми вважаємо за доцільне вести паркове господарство за розробленими технологічними проектами оптимізації паркових ландшафтів. Щодо дендропарку "Тростянець", територія якого умовно поділена на 60 ділянок, кожна з яких є завершеною в композиційному відношенні, такі проекти розробляють для кожної ділянки, наводять оцінку її стану та прогнозу оцінку можливих подальших змін і відповідно до цього розробляють конкретні заходи з оптимізації паркових ландшафтів. Головним змістом цих заходів стосовно нинішнього стану насаджень є вилучення значної кількості самосівних рослин, які істотно зменшують художньо-декоративну виразність окремих експозицій та паркового ландшафту загалом, а також планомірне відновлення цінних декоративних рослин, які досягли граничного віку.

Проведений аналіз зміни складу насаджень дендропарку "Тростянець" протягом усього періоду його існування дає підстави зробити такі висновки. Паркові насадження зазнають структурних змін як природним шляхом, так і внаслідок історичних подій, які відбуваються в суспільстві. Заради одержання можливості здійснювати такий аналіз варто проводити в дендрологічних парках незалежно від їхнього віку та стилю через кожні 10—15 років ботанічні інвентаризації. Важливими показниками характеру і спрямованості змін, що відбуваються в структурі паркових насаджень, треба вважати кількісні зміни у співвідношенні вікових категорій основних паркоутворювальних порід, кількість та вік нечисленних видів, кількість та вікову структуру другорядних порід, особливо таких, які здатні до самовідновлення в умовах

існуючих паркових насаджень. На підставі цих показників можна робити прогнозну оцінку подальшого розвитку паркових ландшафтів та розробляти заходи щодо їх оптимізації.

1. Гродзинский А.М. Роль старинных парков в интродукции и акклиматизации растений // Сохранение и восстановление старинных парков: Сб. науч. тр. — Киев: Наук. думка, 1982. — 108 с.
2. Ильенко А.А. К вопросу о восстановлении и реконструкции насаждений дендрологических парков // Бюл. ботан. сада "Белые ночи". — 1991. — Спец. выпуск. — С. 37—39.
3. Косаревский И.О. Тростянецкий парк. — Киев: Госстройиздат, 1964. — 98 с.
4. Кохно Н.А. Клены Украины. — Киев: Наук. думка, 1982. — 184 с.
5. Кочубей П.А. О трудах И.М. Скоропадского по лесоразведению на черноземных степях Полтавской губернии // Вестн. садоводства, плодоводства и огородничества. — 1888. — № 5. — С. 119—225.
6. Лыпа А.Л. Опыт интродукции древесных и кустарниковых пород растений в Государственном заповедном дендропарке "Тростянец" // Бюл. Гл. ботан. сада. — 1951. — Вып. 8. — С. 10—16.
7. Лыпа А.Л., Степунин Г.А. Дендропарк "Тростянец". — Киев: Госсельхозиздат УССР, 1951. — 70 с.
8. Мисник Г.Е. Породний склад Тростянецького парку // Наук. зап. Ніжин. держ. педагог. ін-ту ім. М.В. Гоголя. — 1962. — 12. — С. 35—45.
9. Рубцов Л.І. Ландшафтна композиція та рослинність Тростянецького дендропарку // Пр. ботан. саду АН УРСР. — 1949. — 1. — С. 66—77.
10. Соколов С.Я., Связева О.А. География древесных растений СССР. — М.; Л.: Наука, 1965. — 265 с.

Надійшла 10.03.2001

ДИНАМИКА СТРУКТУРНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ НАСАЖДЕНИЙ ДЕНДРОПАРКА "ТРОСТЯНЕЦ"

А.А. Ильенко, Т.М. Курбаль, В.А. Медведев

Дендрологический парк "Тростянец"

НАН Украины, Украина, Черниговская обл., с. Тростянец

Осуществлен сравнительный анализ таксономической структуры древесных насаждений парка в разные периоды его существования, начиная с завершения работ по формированию ландшафтов со времен И.М. Скоропадского. Определены виды, которые подлежат первоочередному восстановлению, и виды, которые негативно влияют на декоративно-художественное состояние парковых композиций. Представлена прогнозная оценка характера изменений видового состава древесных насаждений и определены пути устранения отрицательных последствий этих изменений.

DYNAMICS OF STRUCTURE CHANGES IN THE STAND OF DENDROLOGICAL PARK TROSTYANETS

A.A. Ilyenko, T.M. Kurbal, V.A. Medvedev

Dendrological Park Trostyanets, National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

A comparative analysis of taxonomic structure of the park woody stand in different periods of its existence from the time of completion of the works on landscape formation under I.M. Skoropadsky has been carried out. Species subject to immediate restoration and those exerting negative effect on the ornamental state of park compositions have been defined. The prediction estimate of the character of changes in species composition of the woody stand has been presented, and paths of removal of negative consequences of these changes have been determined.